

MÜƏLLİMİN ŞAĞIRDLƏRİ QIYMƏTLƏNDİRMƏ BACARIĞININ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Nəbi M.Mahmudov

fizika-riyaziyyat elmləri namizədi

Məqalədə müəllimin dərstdə şagirdlərin fəaliyyətini izləmə və bacarıq səviyyəsini qiymətləndirmə bacarığının qiymətləndirilməsi ilə bağlı müvafiq tövsiyələr verilir.

Bütün zamanlarda müəllimin (təhsil və tərbiyə verənin) yüksək bilik və bacarığa, nümunəvi əxlaq və davranışa, aydın, səlis və rəvan nitq qabiliyyətinə malik olması diqqət mərkəzində olmuş və bugün də olmaqdadır. Bu baxımdan ölkəmizin ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrində müəllim hazırlığına və onların ixtisasartırmasının müasir tələblər səviyyəsində qurulmasına, bütün tipdən təhsil müəssisələrinin maddi-texniki bazasının yaxşılaşdırılmasına xüsusi diqqət yetirilir. Daim dövlət dəstəyini və qayğısını hiss edən ümumi təhsil müəssisələrinin və təhsilverənlərin əsas vəzifələrindən birincisi təhsilalanların dövlət təhsil standartlarına (gözlənilən təlim nəticələrinə) uyğun bilik, bacarıq və vərdişlər sisteminə yiyələnməsinə, təhsilin keyfiyyətinin daha da yaxşılaşdırılmasına nail olmaqdan ibarətdir. Bu isə təhsil müəssisələrində nəinki müəllimin təlim/tədris fəaliyyətinin əsası olan dərsi təşkilindən (məzmun standartına uyğun təlim məqsədlərini, qiymətləndirmə aspektlərini təyinetmə, qiymətləndirmə səviyyələrini hazırlama, təlim strategiyalarını seçmə səviyyəsindən) və aparılmasından, həmçinin məktəb rəhbərliyinin məktəbdə metodiki işi təşkil etmə və nəzarəti həyata keçirmə mexanizmini qurmasından ciddi şəkildə asılıdır. Başqa sözlə, müəllimin dərsi və təhsilalanların fəaliyyətini təşkil etməsinə, həmçinin bacarıq və nailiyyət səviyyəsini qiymətləndirməsinə sərbəstlik verilsə də, xüsusilə onların dərslər fəaliyyətinə nəzarət edilməsi daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Bu baxımdan, məktəbdə dərslərin təşkili və aparılmasının müəllimin vəzifələrinə aid olmasına baxmayaraq, onun fəaliyyətinə nəzarət məktəb rəhbərliyi (direktor və direktorun tədris işlərinə rəhbərlik edən müavini, həmçinin fənn metodbirləşməsi) tərəfindən həyata keçirilir.

Müəllimin dərslər fəaliyyətini izləyən məktəb rəhbərliyi dərslərin gedişində diqqətlərini əsasən müəllim və şagirdlərin fəaliyyətinə yönəldir, başqa sözlə, aşağıdakı suallara cavablar axtarırlar:

- (1) *müəllim dərstdə nə edir?*
- (2) *şagirdlər dərstdə nə edirlər?*
- (3) *müəllim və şagirdlər dərstdə necə fəaliyyət göstərirlər?*
- (4) *müəllim şagirdlərin fəaliyyətini necə qiymətləndirir?*
- (5) *müəllimin qiymətləndirmə aparmaq bacarığı hansı səviyyədədir?*

Təbii ki, bu sualların müvafiq cavabları dərsin gedişinin müşahidə edilməsi – müəllimin dərş fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi ilə müəyyən edilir. Müəllimin dərşinin müşahidə edilməsi və onun dərş fəaliyyətinin şəffaf və obyektiv qiymətləndirilməsinin həyata keçirilməsi isə olduqca məsuliyyətli iş olmaqla, məktəbdə aparılmasına ciddi önəm verilən tədris-metodik fəaliyyətin əsasını təşkil edir. Ona görə də məktəbdə tədris prosesinin təşkilinə cavabdeh olub bu qiymətləndirməni həyata keçirənlərin öz fəaliyyətlərində nələrə (o cümlədən, müəllimin öz bilik və bacarıqlarından məqsədəuyğun istifadə etməsinə, şagirdin fəaliyyətini təşkil etməsinə, aldığı nəticələri – bacarıq səviyyəsini obyektiv qiymətləndirməsinə və növbəti mərhələdə qiymətləndirmədən necə istifadə etməsinə, təhsil alanların gözlənilən təlim nəticələri baxımından inkişaf dinamikasını izləməyə, müvafiq səriştələrə malik şagird – vətəndaş yetişdirilməsinə, ümumilikdə təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə) diqqət yetirməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir və bu, təhsil müəssisələrinin (məktəb) rəhbərliyi qarşısında duran ən ümdə məsələlərdən hesab olunur.

Biz dərşin gedişində müəllimin dərş fəaliyyətinin (əvvəlcədən müəyyən edilmiş aspektlərə müvafiq meyarlar əsasında müşahidə edilməsi) aşağıda təklif edilən formadan istifadə olunmaqla, qiymətləndirilməsini məqsədəuyğun hesab edirik: [2, s. 55-58]

Müəllim dərş fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi

1. Ümumi məlumat	
Fənnin adı _____	Sınıf _____ Tarix _____
Müəllimin soyadı və adı: _____	
Məzmun standartı: _____	
Təlim məqsəd(lər)i: _____	
Dərşin mövzusu: _____	
Qiymətləndirilmə aspekti: 1. _____	
2. _____	
Əsas feillər (açar sözlər): _____	
Resurslar: _____	
Müşahidənin məqsədi: _____	
Müşahidə aspekti: _____	
Müşahidə meyarları: _____	
2. Müəllimin qiymətləndirməyə hazırlıq mərhələsi üzrə fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi	
1. Məzmun standartı (təlim məqsədləri), müvafiq qiymətləndirmə aspektləri və səviyyələri sinifdə şagirdlərin diqqətini cəlb edən yerdə görünürdü. hə ☐ yox ☐	
2. Müəllim məzmun standartını (mövzu ilə bağlı təlim məqsədlərini) və müvafiq qiymətləndirmə səviyyələrini aydın şəkildə izah etdi. hə ☐ yox ☐ qismən ☐	
3. Müəllim qiymətləndirmə səviyyələrini şagirdlərin iştirakı ilə hazırlayıb. hə ☐ yox ☐	

4. Müəllim qiymətləndirmə səviyyələrini şagirdlərlə müzakirə etdi. hə ☐ yox ☐ qismən ☐
5. Müəllim şagirdlərin dərstdə reallaşdırılan təlim nəticələri ilə bağlı qiymətləndirmə səviyyələrini anlama səviyyəsini yoxladı. hə ☐ yox ☐ qismən ☐
6. Qiymətləndirmə səviyyələri təlim məqsədlərinə tam uyğun idi. hə ☐ yox ☐ qismən ☐
7. Qiymətləndirmə aspektlərinin tərtibində feillərdən (açar sözlərdən) istifadə olunub. hə ☐ yox ☐ qismən ☐
3. Şagirdlərin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi
8. Müəllim məzmun standartının reallaşdırılması (yeni dərsin izahı) zamanı şagirdlərin diqqətini gözlənilən təlim nəticələri baxımından məzmunun çox mühüm əhəmiyyət kəsb edən əsas feillərinə (açar sözlərinə) yönəldirdi. əsas feillər: _____ hə ☐ yox ☐ bəzən ☐
9. Müəllim məzmunun reallaşdırılması (yeni dərsin izahı və möhkəmləndirilməsi) prosesində formativ qiymətləndirmənin üsul və vasitələrindən istifadə etdi (<i>uyğun variantları qeyd edin</i>): <ul style="list-style-type: none"> ▪ müəllimin müsahibə zamanı dərstdə verdiyi suallar təlim nəticələrinin reallaşma (şagirdin məzmunu anlama) səviyyəsini təyin etməyə xidmət edirdi. hə ☐ yox ☐ qismən ☐ ▪ şagirdlər verilən sualları başa düşürdü. həmişə ☐ bəzən ☐ heç vaxt ☐ ▪ şagirdlər müəllimin qeydlərini (eyhamlarını) anlayırdı. həmişə ☐ bəzən ☐ heç vaxt ☐ ▪ cütlərlə iş təşkil olunmuşdu. hə ☐ yox ☐ ▪ cütlərə suallar verilir. həmişə ☐ bəzən ☐ heç vaxt ☐ ▪ qruplarla iş təşkil olunmuşdu. hə ☐ yox ☐ ▪ qruplar işlərini təqdim etdi. hə ☐ yox ☐ ▪ qrupların tapşırıqları düzgün müəyyən olunmuşdu. hə ☐ yox ☐ qismən ☐ ▪ hər bir qrup digər qruplara suallar verirdi. həmişə ☐ bəzən ☐ heç vaxt ☐ ▪ qruplar aspektlər əsasında qiymətləndirildi. hə ☐ yox ☐ ▪ meyarlar aspektləri düzgün əks etdirirdi. hə ☐ yox ☐ qismən ☐ ▪ meyarlar məzmunu uyğun fəaliyyəti qiymətləndirməyə uyğun idi. hə ☐ yox ☐ qismən ☐ ▪ özünüqiymətləndirmədən istifadə olundu (<i>şagird özünü qiymətləndirdi</i>). hə ☐ yox ☐ ▪ yoldaşını (qarşılıqlı) qiymətləndirmədən istifadə olundu (<i>şagirdlər bir-birini qiymətləndirdi</i>). hə ☐ yox ☐

<ul style="list-style-type: none">▪ mini-essedən istifadə olundu. hə ☐ yox ☐▪ mini-testdən istifadə olundu. hə ☐ yox ☐▪ formativ-testdən istifadə olundu. hə ☐ yox ☐▪ təqdimatdan istifadə olundu. hə ☐ yox ☐ <p style="text-align: center;"><i>(“hə” cavabı seçildiyi halda, təqdimatın qiymətləndirilməsi aparılır)</i></p> <ul style="list-style-type: none">▪ qiymətləndirmə tapşırıqlarından istifadə olundu. hə ☐ yox ☐▪ müəllim tapşırığın qiymətləndirilmə meyarlarını (dərəcələrini) izah etdi: hə ☐ yox ☐ <p style="text-align: center;"><i>(“hə” cavabı seçildiyi halda, aşağıdakılardan yerinə yetiriləni qeyd edin)</i></p> <ul style="list-style-type: none">▪ tapşırığın verilməsindən əvvəl hə ☐ yox ☐▪ tapşırıq verildikdən sonra hə ☐ yox ☐▪ tapşırığın yerinə yetirilməsi zamanı hə ☐ yox ☐▪ tapşırığı qiymətləndirdikdən sonra hə ☐ yox ☐▪ ev tapşırıqları verildikdən sonra hə ☐ yox ☐▪ Formativ qiymətləndirmənin digər üsul (_____) və vasitələrindən (_____) istifadə olundu. hə ☐ yox ☐
<p>10. Müəllim şagirdlərin fəaliyyətini qiymətləndirdi (<i>uyğun variantları qeyd edin</i>):</p> <ul style="list-style-type: none">▪ dərsin əvvəlində (əvvəlki dərslər üzrə) hə ☐ yox ☐▪ dərsin əvvəlində (yeni dərslər üzrə, dərslərin izahından əvvəl) hə ☐ yox ☐▪ yeni dərslərin izahında hə ☐ yox ☐▪ dərslərin gedişində (_____ dəfə) hə ☐ yox ☐▪ tapşırıq verildikdən sonra hə ☐ yox ☐▪ dərslərin sonunda hə ☐ yox ☐▪ istifadə etmədi hə ☐ yox ☐
<p>11. Müəllim dərslərin təlim məqsədlərinə uyğun olaraq şagirdin fəaliyyətini aspektlər üzrə qiymətləndirdi (<i>uyğun variantları qeyd edin</i>):</p>

<ul style="list-style-type: none"> ▪ sorğu-sual (müsahibə) əsasında hə ☐ yox ☐ ▪ sinifdə yerinə yetirdiyi tapşırıqları yoxlamaqla hə ☐ yox ☐ ▪ şifahi məlumat əsasında hə ☐ yox ☐ ▪ şifahi təqdimat əsasında hə ☐ yox ☐ ▪ qrup işi əsasında hə ☐ yox ☐ ▪ debatların müzakirələri əsasında hə ☐ yox ☐ ▪ şəkillər, qrafiklər, maketlər, sxemlər əsasında hə ☐ yox ☐ ▪ evdə yerinə yetirdiyi tapşırıqlar əsasında hə ☐ yox ☐ ▪ müşahidə əsasında hə ☐ yox ☐ ▪ digər iş əsasında: _____ ▪ şagirdlər qiymətləndirmə prosesində iştirak etdi. hə ☐ yox ☐ qismən ☐
4. Qiymətləndirmə nəticələrindən istifadə
<p>12. Müəllim qiymətləndirmənin nəticələrinə əsasən şagirdlərə (və ya qruplara) bacarıq səviyyələrinə uyğun tapşırıqlar verdi. hə ☐ yox ☐</p>
<p>13. Müəllim şagirdlərin cavablarını və ya yerinə yetirdiyi tapşırığın nəticələrini şərh etdi (<i>şagirdlərə əks-əlaqə yaradı</i>). hə ☐ yox ☐ qismən ☐</p>
<p>14. Müəllimin məzmunu şərh etməsi zamanı yaratdığı əks-əlaqə:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ müsbət əhəmiyyətli olurdu. hə ☐ yox ☐ bəzən ☐ ▪ açıq (nailiyyətlərin və çatışmazlıqların izahı yarımçıq) qalırdı. hə ☐ yox ☐ bəzən ☐ ▪ yazılı yerinə yetirilən tapşırığın və ya şifahi cavabın yaxşılaşdırılması üzrə təklif şəklində olurdu. hə ☐ yox ☐ bəzən ☐
<p>15. Müəllim formativ qiymətləndirmənin (şagirdin fəaliyyətinin) nəticələrini (nail olduğu, əldə etdiyi bacarıq səviyyəsini) izah edirdi. hə ☐ yox ☐ bəzən ☐</p>
<p>16. Müəllim şagirdin fəaliyyətini sözlərlə düzgün qiymətləndirdi. hə ☐ yox ☐ qismən ☐</p>
<p>17. Müəllim şagirdlərin bacarıq səviyyəsi ilə bağlı nəticələrini “Müəllimin formativ qiymətləndirmə dəftəri”ndə və “Məktəbli kitabçası”nda qeyd etdi. hə ☐ yox ☐ qismən ☐ (<i>“hə” cavabı seçildiyi halda, aşağıdakılardan uyğun gələnə qeyd edin</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • şifahi, sözlə ☐ • yazılı, sözlə ☐

<ul style="list-style-type: none">• şifahi, rəqəmlə ☐• şifahi, standart əsasında ☐• şifahi, səviyyəyə uyğun rəqəmlə ☐• _____ ☐	<ul style="list-style-type: none">• yazılı, rəqəmlə ☐• yazılı, standart əsasında ☐• yazılı, səviyyəyə uyğun sözlə ☐• _____ ☐								
18. Müəllimin meyarlar üzrə topladığı bal: <input type="text"/>									
19. Müəllimin fəaliyyəti qiymətləndirildi.									
<table border="1"><tr><td>☐</td><td>☐</td><td>☐</td><td>☐</td></tr><tr><td>yüksək ☐</td><td>orta ☐</td><td>aşağı ☐</td><td>ən aşağı ☐</td></tr></table>	☐	☐	☐	☐	yüksək ☐	orta ☐	aşağı ☐	ən aşağı ☐	
☐	☐	☐	☐						
yüksək ☐	orta ☐	aşağı ☐	ən aşağı ☐						
20. Müəllimin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi üçün verilən təklif: _____									

Dərsin müşahidəsindən sonra müəllimlə müzakirəsinin aparılmasını və bu zaman dərsi müşahidə edən əvvəlcə müəllimin əldə etdiyi nailiyyətləri, müsbət keyfiyyətləri, sonra isə buraxdığı nöqsanları, onların yaranma səbəblərini qeyd etməsini, aradan qaldırılması yollarını göstərməsini, ona məzmun standartlarına (təlim məqsədlərinə) uyğun qiymətləndirmə aspekt və səviyyələrini hazırlaması, şagirdlərin fəaliyyətinin onlar əsasında qiymətləndirilməsini müvəffəqiyyətlə həyata keçirməsinə nail olmaq məqsədi ilə pedaqoji səriştəliliyini təkmilləşdirməsi üçün müvafiq məsləhət və göstərişlər verməsini məqsədəuyğun hesab edirik.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının ümumi təhsil sistemində Qiymətləndirmə Konsepsiyası. – Bakı: 2009.
2. Оценивание учебных достижений учащихся. – Бишкек: “Билим”, 2012.
3. Mahmudov N.M. Ümumtəhsil məktəblərində təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsində pedaqoji monitoring və qiymətləndirmələrin rolu. – Bakı: “Kimya məktəbdə”, № 3, 2013.

Махмудов Н.М.

Оценка умение учителей по оценивание ученика

АННОТАЦИЯ

В статье выдаются рекомендации оценивание умение учителя для слежение действия и оценивание уровня умение учеников.

Mahmudov N.M.

Assesing the teachers ability assessment of the pupil

ANNOTATION

This article presents the recommendations about following activities and assessing the ability level of the pupils in education process by the teacher.

Açar sözlər: qiymətləndirmə səviyyəsi, müəllimin qiymətləndirmə bacarığı

Ключевые слова: уровень оценивание, умение оценивания учителя

Key words: assessment level, assessment teachers ability